

Foaia

pentru

Minte, Anima si Literatura.

N°. 45

Mercuri 19. Decembre

1862.

Pentru istori'a Horiei.

D. G. Romanu publicà (in Nr. 31—4 a Foiiei din a. c.) unele acte interesante pentru istori'a Horiei.

Intru asemene D. Jos. Vulcanu indegetà (in Nr. 80—92 alu Concordiei totu din acestu anu) funtani au nece decumu, au numai pucinu cunoscute, cari inse ar fi de neaparata trebuintia pentru celu, ce s'ar legà se scria istori'a acestui mare barbatu.

Acest'a me indemnà si pre mene se depunu in „Foia“ judecat'a, ce s'a ruptu asupr'a lui Hor'a si a sociuseu Clocic'a, atatu in originalu — dupa esemplariulu, celu am — catu si in traducere. —

Ce se tiene de istori'a lui, din cele scrise de Romanu nece un'a nu s'a publicatu inca; de si e cunoscutu, cà mai de multu si in presente barbati de celi mai insemnati se au ocupatu cu scrierea ei. —

S e n t e n t i a.

In criminali processu contra Hora alias Nicula Ursz dictum ex Nagy Aranyos oriundum, in M. Tranniae Ppatu annorum circiter 54 non unitum, uxorum et Fiscalis Domini Zalathnensis Jobbationem, nec non contra K l o s k a J u o n ex Kerpenyes pariter in M. Ppatu Tranniae, annorum circiter 30-a non Unitum, uxorum et ejus antelati fiscalis Domini Jobbationem Excelso Cao Regio (sic) ad Inquisitionem disturbiorum, populique legalem inuentionem clementissime ordinata Aulica Commissio in conformitate altissimae ordinationis pro justo declaravit:

Quod Hora alias Nicula Ursz dictus, cum ille non obstante eo, quod omnia illa gravissima crimina, quae illi comuniter imputantur et de quibus juratis omnique exceptione majoribus testibus convictus est, constanter negaret, et quidem in hocce M. Tranniae Ppatu circa exitum anni proxime praeteriti 1784-i vel maxime in Cottibus, Hunyad, Zarand et Albensi ex-

Au esitu inse la straini mai pre lungu au mai pre scurtu. Mai pre largu se vede a o fi tratatu istoriculu lui Josef II. Geissler, pre care se-lu fia urmatu si autoriulu cartei „Geschichte der Weltbegebenheiten 15. Band R. 90—96“ si apoi pre acest-a Christiani celu citatu de D. Ales. Papiu in istoria Romaniloru Tom. I et II pag. 74—90.

Ne avendu pre Geissler, fratele prof. B. Popescu traduse din opulu lui Horvath, ce se citeza mai la vale, unu tratatu despre Hori'a multu mai avutu de catu celu din istori'a Daciei; care prea merita a fi cunoscutu inaintea publiculu romanu, mai alesu pentru cuventele, unde autoriulu magiaru si dà pre facia judecat'a propria asupr'a causeroru, din cari a purcesu acesta rescola. . . .

Blasiu, 19. Dec. 1862.

J. Moldovanu.

S e n t e n t i ' a

In procesulu criminalu radica tu in contra lui Hori'a, care almente se numesce Nicul'a Ursu, nascutu in Albaeu in M. Principatu Transilvani'a, cà de 54 de ani, neunitu, casatoritu si iobagiulu bunulu fiscalu dela Zlatn'a, si in contr'a lui Joane Closes'a din Carpenisiu totu in M. Ppatu Trannia, cà de ani 30, neunitu, casatoritu si iobagiulu susu numitului bonu fiscalu

Comisiunea de Curte, ce inalt'a c. regesca (supl. Majestate) prea induratu o despuse pentru cercarea turburariloru si aducerea poporulu la pace, conformu prea inaltei orinationi dechiarà a fi dereptu:

Cumcà Hori'a, care almente se dice Nicul'a Ursu, — de si elu nega cerbicosu tote crimele prea grele, ce i se imputa de comunu, si de cari fù convinsu cu martori mai presusu de tota indoiel'a, cà adeva pre la capetulu anului de curendu trecutu 1784 a tiesutu turburarile escate intru acestu M. Ppatu alu Tranniei

orta disturbia contexuerit, congregatorum a se tumultuantium in fronte se collocaverit*) et partim per se, partim per suos fidos sibi adhaerentes in mandatis dederit: ut ex unaquaque rusticana Jobbagnoli Domo unus armatus se illi adjungat, eumque sequatur, ac taliter unitis viribus cunctos in Magno hocce Ppato Tranniae existentes Magnates, nobiles, civilis item, et inferioris conditionis Ungaros extirpandos, eorum bona expilandam, aedificia cum omnibus facultatibus, vel penitus in cineres redigenda, vel totaliter depopulanda, talimodo tandem pro Jobbagnonibus nationis Valachicae minorem contributionum praestationem extorquendam.

Ad securius sceleratum temerariumque hunc finem assequendum nefarius hic Hora scelestissima media ut coram est**) adhibuit, si quidem ille sibi homagium fidelitatis a multis hominibus deponi, taliterque principalem Celsitudinem sibi vindicare pro-caci declaratione populum adducere et dementare praesumpsit, assecurando se se ab Altissimo Throno ad exequendum scum propositum litterariis documentis provisum, vigore quorum ab illo patefactae ordinationes in effectum deduci oportere, quin imo ut nequissimum suum scopum etiam ssimo religionis signo palliaret, plenamque populi confidentiam in se atraheret, illis crucem auream monstravit, adjectis minis unumquemque se sequi, aut sibi morigerari recusantem ante suae ipsius domus portam Palo affigendum, domum vero in cineres redigendam fore.

Cum ergo nefarius hicce dementator talimodo populum in plenam rabiem seditionemque adduxisset, uberius illis declarare praesumpsit: ut apropinquantibus Cao Regiis copiis se in suo proposito turbare quaerentibus campanis impetus signum detur, quo vicinae comunitates audito statim fortiter se defenderent, nulli militi in pagum aliquam irruptionem facere sinerent, consequenter nec Principi, nec D-nis terrestribus censum aliquem praestarent.

Quemadmodum ergo audaci hac impugnatione et commissa extirpatione cunctorum Ungarorum per plebem immanes crudelitates, ut Ppatui notum est, perpetratae sunt, uberius tamen sceleratus iste Ante-

*) Adausu pre margene de totu ace'a mana: „illisque minores ductores ceu proprios consultores constituerit.“

**) Cetindu: „ut eorum est“, ar fi: precum e daten'a loru.“

mai cu sama in comitatele: Hunedor'a, Zarandu si Alb'a de diosu, ca s'a pusu in fruntea turbatoriloru, ce insu-i adunase, si parte in persona, parte prin increditiu sei a demandatu, ca din fiacare casa tieranesca se venia la dinsulu unu omu intrarmatu si se asculte de elu, ca asia cu poteri unite se sterpesca dintru acestu M. Ppatu alu Tranniei pre toti magnatii, nobilii, si erasi pre toti ungunii cetatiani au de stare mai de diosu, se le rapesca averile, se prefaca in censusia seau predeze de totu aulatele si tote averile loru, apoi in tipulu acest-a se storca pentru iobagii de natiunea romana platirea unei dari mai mice.

Afurisitulu de Hori'a, ca mai securu se pota ajunge acestu scopu sceleratu si temerariu, precumu se scie, nu s'a infioratu de medilócele cele mai blastemate. De ora-ce elu a cutezatu a face ca multi ómeni se-i jure credentia, si asia a-si arogá derepturi maiestaticce; a cutezatu a portá si nebuni pre poporu cu dechiarare nerusinata, candu l-a asecuratu, ca elu pentru implenirea propusului seu e prevediutu cu scrisori dela prea inaltulu tronu, in poterea caroru scrisori ordinationile publicate de elu se cuvene se fia implete; ba ce e mai multu, ca se acopere scopulu seu celu de nemica si cu unu semnu prea santu alu religiunei, si se-si castige deplena in crederea poporului, le arata o cruce intraurita; catra aceste adause amenintiari, ca totu omulu, ce nu va volí se urmeze pre dinsulu, au se asculte de dinsulu, va se fia trasu in paru in port'a casei sale, era cas'a lui prefacuta in censusia.

Dupa ce dara acestu seductoriu afurisitu in tipulu acest-a ar fi adusu pre poporu la turbare si rescola de plena, a cutezatu a le dechiará mai pre largu: ca apropiandu-se ostile c. r., cari ambla-u se-lu impedece in propusulu seu, se se dee semnu de atacu prin baterea clopoteloru; si comunitatile vecine audiendu semnalulu acest-a se se apere barbatesce, se nu lase pre nece unu ostasiu se intre in vreunu satu, — pin urmare se nu presteze nece o dare nece Principelui, nece Domniloru pamentesci.

Cumucá plebea, dupace i s'a incredentiatu in-punerea si sterperea tuturoru Unguriloru, a facutu crudimi cumplete, precumu scie intregu Ppatulu, — totusi blastematulu acestu corifeu Hori'a mai pre largu fu convinsu prin marturi jurati si demni de credentia, ca langa Rosi'a a demandatu, ca gurele banieloru de acolo — in cari s'au fostu retrasu nobili

signanus Hora juratis fide dignis testibus convictus est, in confiniis Verespatak mandatis commississe, quatenus orificia (ingressus) ejatem fodinarum in quas se nobiles aliique cives hungari cum suis facultatibus se se grassanti crudelitati subtracturi recepissent, foeno, stramineque obducerent, ea succiderent, taliterque eos aut eas deserere, aut miserime suffocari cogerebantur.

Kloska Juon pariter, qui non minus omnia paratata scelere constanter pernegat, fide dignis juratis testibus tamen convictus est, quod omnium in hujus Pptatus Cottibus Hunyad, Zarand et Albensi per Hora excitatorum tumultuum complex praecipuus fuerit, sineque horum eundem secundum passionem cointeressati tumultuantis pariter antesignani Krisan Zsurs, secum una, et cum Hora conventicula celebrase, communi assensu conclusas expilationes, depopulationes nominanter in Topanfava, Lupsa, Offenbanya, Muksa, Magos, Krako, Verespatak, Abrudbanya, et pluribus, in locis, in effectum deduxisse, praeterea promulgatione mandati, minarumque ab Hora dictatarum; plebem ductum ejus sequi nollentem Pallo affigendam, Domorumque combustionem puniendam, nec non substernendo tumultuanti plebi minores ductores parimodo omnium per concitatam turpiterque delusam plebem patratorem crudelium interfectionum, combustionum, expilationum, immaniumque dessolationum, ut caput factionisque authorem reum sese reddidisse, presertim tunc, cum Lupsensem non unitum loci parochum Petru Jank vi eo coegit, ut ille sacro sanctum moribundorum viaticum e loci parochia levare, illud cum impia et latrocinate hominum fece usque Krakko deportare debuerit, quod ille absque dubio in executionem suarum immanium crudelitatum, detestabilemque populi demutationem sacrilego modo dehonestavit, et profanavit.

Principaliter ergo ipse Hora, et Kloska Juon, ceu praesumptioni neffarii turbatores publicae tranquillitatis, securitatisque concitatores, seductores, primarii ductores, ad turpissimas neces, horrendas exussiones, violentasque expilationes incitatores, et propter per se ipsos, et per plebem perpetrata scelera et maleficia sibi poenam capitis adsevererunt.

Hi ergo duo Hora, alias Nikula Urs dictus, et Kloska Juon ob patratata ista flagitia, quibus se non modo neffarios latrones, sed etiam publicae pacis et tranquillitatis turbatores declararunt, in Conformitate Theresian. Criminalis Constitutionis articulo 62-o de

si alii cetatiani unguri dinpreuna cu averile loro cu cugetu de a scapá de crudímile, ce se faceau — se se invelasca cu fenu si palia, cari aprindiendu-le, celi a se fia nevoliti au a parasí baniele, áu a se innadusi in modulu celu mai misielu.

A semene Joane Cloc'sa, care si elu cu statoria nega din capu pana in capu tóte crimele facute, totusi fú convinsu cu marturi demni de credentia si jurati, cá a fostu complice de frunte la tóte turburările artítiate de Hori'a in comitatele: Hunedor'a, Zarandu, si Alb'a dintru acestu M. Ppatu, — si dopa marturisirea altui resvertitoriu cointeressatu, a corifeului Georgiu Crisia nu, pentru tieserea díseloru turburari acel-asi (Cloc'sa) a tienutu adunari ascunse impreuna cu dinsulu (Crisianu) si cu Horia; a dusu in capetu despoliarile si predarile — ce cu unu cugetu le hotarisera — anume in campiani, Lupsia, Bani'a, Musc'a, Mogosui, Cricau, Rosi'a, Abrudu si in mai multe locuri; afora de ace'a publicandu mandatele lui Horea si amenintiarile lui, cá plebea, ce n'a volí se asculte de elu, va fi trasa in paru si se va pedepsi cu arderea caseloru, si érase dandu poporului ductori mai mici intru asemene s'a facutu capu si urditoriu de rescota acest'a si cá atare s'a facutu vinovatu cu tóte uciderile crude, cu tóte arderile, despoliarile si predarile cumplete, ce le a patratu plebea rescolata si in insielata uritu, s'a facutu vinovatu mai cu sama atunci, candu a silitu cu poterea pre parochulu neunitu din Lupsia, Petru Jancu, se lié cu sene S. Cuminecatura din parochi'a locului acelui-a, si se o duca cu acesta adunatura de ómeni fora de lege si lotri pana la Cricáu, care S. Cuminecatura elu fora indoiéla o a batjocoritu si profanatu in modu calcatoriu de celea sante, candu s'a folositu de ea spre esecutarea in fricosiateloru sale crudimi, si spre ingrodfitoria nebunire a poporului.

Mai cu sama dara Hori'a insulu si Joane Cloc'sa, cá a furisiti resvertitori pleni de cutezare ai leniscei publice si ai securitateri, seductori si ductori primari, cá unii, ce au atítiatu pre ómeni la omoruri de celea mai urite, la arderi infioratorie si despoliari silnice s'au facutu demni de a se pedepsi cu morte atatu pentru infricosiatele crime, ce insii au facutu catu si pentru celea facute de poporu.

Asia dara acesti doi, Hori'a, ce almente se numesce Nicol'a Ursu si Joane Cloc'sa, pentru aceste fara-de-legi facute de eli, prin cari au aratatu cá

seditionibus et tumultibus; nec non articulo 60-o de latrociniis: ad solitum supplicii locum deducantur, ibidem illis, et quidem imprimis Kloska Juon, deinde Hora alias Niekula Urs dicto, membra per totum corpus, rota a pedibus incipiendo confringantur, tali terque de vita ad mortem promoveantur, corpora deinceps eorum in 4-tor partes dissecantur, capita et corporis partes, secus vias publicas in illis patriae locis, in quibus vel maxime suam exercuerunt crudelitatem rotis contextentur, corda vero et intestina hujati supplicii loco inhumantur.*)

Et hoc quidem illis in poenam promeritam aliis vero eis similibus in exemplum et abominationem justo et aequo pronunciatum est.

Carolinae die 26-a Febr. anni 1785. L. S

Comes Antonius Jankovics m. p.

sunt nu numai nescie lotri afurisiti, c e si resvertitori de pacea si leniscea publica — amesuratu constitutiunei criminali, ce s'a datu de M. Theresia, art. 62 despre rescole si turburari si art. 90 despre lotrie — se fia dusi la indatenatulu locu de perdiare, si acolo si tóte medulariale, cate le au in corpu, se li se franga cu rot'a incependu dela petiore si inca mai antaniu cu Joane Close'a, apoi cu Hori'a, care almente se dice Nicul'a Ursu, si in tipulu acest-a se se treca dela vietia la morte, apoi corpurile loru se se taia in patru, capetele si partile corpului se se traga pre rote si puna pre lenga calile publice intru acele locuri ale patriei, unde si-au deprinsu crudimea mai cu sama; er'animele si matiele se se ingrope in loculu de perdiare celu de aici.

Acesta se pronuncia dupa dreptu si cuvenientia, c a pentru eli se fia pedepsa meritata, era pentru alti semeni de ai loru esemplu infioratoriu.

Alb'a Carolina 26 Febr. a. 1785.

(Va nrma).

Respunsu

la reflexiunea, ce D. Papiu gasi de cuviintia a face in Tesaurulu seu, tom. I. pag. 94—95 la propunerea subscrisului, c a ortografi'a D. Cipariu, adoptata de comisiunea filologica in 2. Oct 1860, se se primisca si de Asociatiunea literaria in adunarea sa de la Brasiovu 1862.

(Incheierea).

Cu referintia la propunerea subscrisului si la conclusulu Adunarii din 29/17. Juliu D. Papiu afla de cuviintia a scrie in „Tesaurulu“ seu la loculu insemnatu mai susu acestea**):

„D. Stirbeiu cercase odata; dar indesiertu de a impune romanilor ortografi'a s'a. Propunerea cea neisbutita a D. Stirbeiu era si aci sa 'si o apropia societatea literaria a romanilor din Transilvania. In adunarea din Brasiovu a acestei societati se ivi o propunere: „C a sa se oblige moralicesce tóte diariale „romane de a scrie dupa sistema ortografica a D. „Cipariu; tóte cartile scolastice sa se tiparisca dupa „acea sistema; c a ori-cine ar propune vre o ameliorare, sa fia obligatu a o asterne mai antaiu socie-

*) Contra finea seculului 18 se dictara inca astfel de pedepse cr ncene r.

**) Subscrisulu, le reproduce aci dupre Foaia pentru minte, anima si liter. N. 42 Noemv. 14 1862.

„tati literaria spre cercetare si aprobare, si numai „dupa ce s'ar aprobă, sa se publice sub autoritatea „asociatiuni literaria.“ Acestu nouu modu de intolerantia, de censura si de tirania in sciintia, erudit'a adunare, in primul ei entusiasm filologicu, era pre aci sa lu adopte per acclamationem. Noua proba, cum cate odata chiaru si barbati cei mai insusiti, cadu in ratacirile cele mai mari. Din norocire bunulu simtiu alu Adunari moder  in catuva propunerea primitiva. Nu e aci loculu de a arata mai pre largu causele pentru care e neaparatu c a romanii din Transilvani'a, cari se afla in midioloculu atatoru limbe straine mai multu decatu toti ceialalti romani sa se adopere din tóte puterile a scrie in stilulu celu mai simplu, si cu ortografi'a cea mai simpla si mai usiora, cu deosebire cu ortografi'a cea mai fonetica posibilu. Insemnamu numai, c a mesuri c a cele propuse Adunari din Brasiovu, sunt de natura, a impede c a tóta liberă cercetare, tóta desvoltarea naturala, totu progresulu. Cugetarea, sciintia, numai in libertate póte prospera. Cugetarea liberu, póte sa se rataceasca pre drumulu ce duce la descoperirea adeverului, anse nu marginirea cugetari duce la adeveru. Sciintia progresulu in catu si dispere. Ortografi'a, c a si limb'a, vine de sine prin ratiune si natura, prin logica si consensulu universalu. Limb'a si ortografi'a nu póte produce nice impune, nice unu guvernulu fia chiaru alu Papei, alu Czarului, au alu Sultanului; nu póte im-

pune nici chiar o adunare literaria, ba nici o adunare legislativa. In republic'a literaria n'are locu tirani'a, ci numai libertatea deplina."

Facu aci atentu pre binevoitoriulu cititoriu la cercustarea ca formul'a in care D. Papiu pune inaintea cititoriloru sei, cu despretiulu acestor'a, propunere mea nu e form'a cea originaria. Intre sensulu, ce lu infaciesiaza aceea cum am pusio io, si intre sensulu ce lu arata asia cum o da aci D. Papiu este o mare deosebire. D. Papiu, pentruc'a sa dea propunerii mele o facia catu se p'ote de aspra, are griega de a o desbraca de toti acei termini si spresiuni ce 'i marginescu si 'i limiteza forte duritatea. Astfelu lasa din capu locului conditione si incepe dreptu cu conditionatulu, de si tota lumea scie ca acest'a se realizeza numai deca se efastuesce aceea. — Era o simpla propunere, liberu a o face, dupre tote legile parlamentarie, ori care membru activu, cu atatu mai virtosu ca reportorulu unei comisiuni chiaru. Libera era atatu comisiunea proiectata catu si adunarea se o primisca seu sa o lapede. — Apoi lasa de arindulu membrulu anteriore: „Cu acest'a nu voiu sa „d'icu: ca sa punemu stavila la cercetari ulterioari si „la ameliorari posibili, facende pre campulu „celu „liberu' alu ortografiei nostre; ci esprimu numai necesitatea conditionata de unitatea limbei“, si citeza numai membrulu din urma ca etc.

Sunt in dreptu a cere dela D. Papiu socoteala: ca pentruce n'a pusu propunerea mea intr'ega in nesusulu ei, deca a vrutu sa o critice seu cartesca. Asia se scrie istori'a? — Au nu scie D. Papiu ca smulgendu si rumpendu unele, lasandu si adaogendu altele se p'ote judeca la furci si celu mai inocente scriitoriu, si scripturele lui la Auto-da-fé? Si deca scie, o persona, ce imbraca o magistratura de inalta justicia, numai atat'a simtintu de dreptate are? . .

Enco pucina pacientia, binevoitoriule cititoriu, si curentu vomu fi la capetulu acestei lucrari uraciose — cea antea ce mi s'a intemplat in viatia.

Dar mai nainte de a ne face si noi — p'aci era sa intrebuintiez si eu pronumele Majestaticu, cum i d'icu gramaticii, dar venindu mi a-minte, ca acest'a se cuvine a lu usita numai capetele incoronate, diaristii si capii de factiuni si partite parlamentaria, une ori si istoricii, cari toti se dau de organe ale partiteloru, de care fiacare crede a ave la spatel seu cate unulu numerosu, si bine sciindu ca la spatel nostru nu sta nimene, me reculesei uite si --

ce era numai sa d'icu . . . Mai nainte de a mi face si eu contra reflexiunea mea la reflexiunea — sa nu 'i d'icu arogante espectoratiune — Dlu' Papiu, voiiu determin'a punctele de vedere din care privescu si am privitu eu tota cestiunea de ortografia, recapitulandu unele si adaogendu altele.

Acestea sunt:

Ca cestiunea de ortografia este o tr'eba de invoire: sunetului nu i s'a datu de la natura semnulu seu litera, ca boulu cornele;

Ca progresulu nice in cultur'a limbei nu e cu putintia fora unitate in sistema: prin urmare licenti'a si anarchi'a din ortografia cata se lipsesca;

Ca literatii romani pentru amorea acestei unitati in sistema — conditio si ne qua non a progresulu — sa 'si jertfesca mice le amoruri propria de autoru seu vanitatea de a forma scole in dilele nostre;

Ca e necesitate imperiosa a se adopta odata o ortografia ver-care nu mi pasa;

Ca nu numai in politica ci si in limba si in ortografia chiaru este mai de preferitu binele ce se p'ote realiza de catu mai binele ce nu e realizabile de catu pre tardiu seu nice intr'onu modu. Sa inchidu:

D. Papiu face aseminare intre actulu Dlui Stirbeiu si intre conclusulu asociatiunii literaria.

Deca D. Papiu n'ar sci ca omnis similitudo claudicat, i as dice aci, ca a facutu o aseminare malicioasa; caci pentru Dumnedieu! ce aseminare p'ote fi intre fortia maiore a Dlui Stirbeiu ca Domnu si intre puterea morale a asociatiunii literaria!

D. Papiu demanda ardeleaniloru ca sa scrie: „cu deosebire cu ortografi'a cea mai fonetica posibile.“

Sic! Dupace abea ne invoiiramu cu totii — ca ci si cei dincolo scriu asia — ca sa scrimu cu litere dupre o sistema ortografica intemeiata pre principiulu etimologicu, si diferiamu numai in respectulu cum sa se scrie unele din sunetele derivate: cu seu fora semne, apoi vine D. Papiu, ca si vac'a cea cu artigu ce restorna toema candu vasulu este plinu de lapte, si ne striga: scriti fiacare, voi ardeleani, cum pronuntiati prin munti, prin vaii, prin sate si orasie, scriti aceeasi vorba: unii vinu, altii ghinu, altii jinu si unii si inu; legitimati nu numai provincialismii, ci sa d'icu asia, si toti satismii. — Dieu atata rezultatu nu merita atat'a ostenitiune si certa!

Ca cugetarea, sciinti'a numai in libertate p'ote

prosperá; ca sciinti'a, progresulu in catusi dispere, este pré adevcratu. —

Dar rogute ce au de a face aceste generalitati, aceste sentintie universali, ce nu le a negatu si nu le va negá nice o minte sanatosá, ce au, dîcu, ele cu propunerea mea de natura cu totulu speciale, carea, asia cum am pus'o io, éro nu cum ai sealciat'o Dta, nu tindea mai de parte decatu a enuntia: ca cultur'a limbei este conditionata de unitatea sistemei in ortografia; ca prin urmare e o necesitate imperiósá, cá sa nu mai vina cati nechiamati spre a impune publicului ortografele sale; séu, déca 'ti mai place sa me esprimu cu insusi vorbele Dtale de alta data mai veche, acestea; cá sa numai amble unij seci a introduce in scóle ortografii, decatu cea statorita de asociatiune; scurtu: cá sa se puna odata capetu la saturnaliale ortografice: pentrucá sa nu mai fia in trei gimnasia, cate bietu le avem, trei sisteme diverse de ortografie: un'a in Blasiu, alt'a in Brasi-ovu si a trei'a in Beiusiu, fora a mai aminti si ale profesoriloru imparte ce putea sa fia.

Mai bine ne spune-ai, Domnule Papiu, cum sa ajungemu cu totii, dar cu totii dîcu, la o asemenea unitate de sistema. nu numai in ortografi'a cu litere, ci si intru tóta instructiunea si educatiunea romanésca, fóra care unitate, ti o repetu éro si éro, ca nu va prosperá nici stiinti'a, nici cultur'a limbei intre noi. Dta negi numai, si scii ca negatiunea pura dirima si ruinéza, dar sa redice si sa edifice ceva este in veci neputinciósá!

A, in fine totu ne propui ceva!

Ortografi'a, dîci, cá si limb'a, vine de sine prin ratiune si natura, prin logica si „consensulu universalu.“

Ne mani la consensulu universalu. Sa dea Ddieu! 'Ti spunu anse cu durere, Domnule Papiu, ca, pana candu o fi intre noi o séma de ómeni, carii

*) Cá sa nu socotesci, D. Papiu, ca generalizezu in ventu, ti spunu, ca as puté ilustrá acésta dísa cu fapte si cu esemple; dar exempla sunt odiosa. Amintescu numai: ca pe candu unu Ministru facea a-tenti pre profesori, cá sa uu confunde catedr'a cu tribun'a, i s'a disu: asta e tirania! pecându unu directoru voi'a sa introducea disciplina in scóla, temere de Ddieu si respectu cotra autoritati in inimele tinerimi studiósé, huido, tirania, i s'a strigatu. — Citi-toriulu tragasi consecencele de la o tinerime ce se imbuiba cu atare libertate.

trufasi cum sunt, nu vedu in tóta autoritatea, dum-nediésca séu omenésca, decatu tirania*); ca, pona candu se voru aflá între noi imberbi de aceia, cari abea ce absolvára séu n'absolvára studiale, pretindu totu numai la posturi inalte — ce sciu-io la port-folia; ca, pana candu intre noi voru fi de aceia cari voimu sa fimu toti numai duci si generali, si nice unulu soldatu gregariu — pona atunci eu nu credu sa vina acestu consensu universalu de auru, ce ni lu promiti cá sa avemu o ortografia.

Da, unu Luteru a pututu aduce la consensu uni-versalu pre nemti, cá sa 'i primésca limb'a si orto-grafi'a, neperfecta cum erá si acea la inceputu, caci reformatii nemti priviá in Luteru Martinu pe aposto-lulu seu; caci pe atunci ómenii mai scia si de auto-ritate. D. Cipariu o fi sciindu atát'a carte romanésca astadi, cata carte nemtiasca o fi sciutu Luteru candu in Vartburgu traducea bibli'a in limb'a germana. Ma astadi cine mai vré sa auda de autoritate nu dora singularia, ci nici de a corpureloru moralia! — Ce sa mai lungimu vorb'a, candu exempla ipsa loquuntur.

In 1851 istor. tom. I. pag. 232 nota D. Papiu asia scria: „Ortografia mai potrivita naturei limbei romane enco n'a essitu cá a D. Cipariu: in catu ne miramu ca mai ambla astadi unii seci a mai intru-duce in scóle alte ortografii — pona va statori un'a o societate erudita.“

Dar ce am propusu eu, si ce a facutu Associa-tiunea literaria, decatu sa statorésca un'a, cum dîci Dta, Domnule Papiu, o ortografia, si enco pre a Dlui Cipariu, decatu care mai potrivita naturei limbei ro-mane, totu cum dîci Dta, enco n'a essitu alt'a.

Si in 1862 apoi vii si cu voce de Stentoru ne strigi: „Limb'a si ortografi'a nu póte produce nice impune nici unu gubernu, fia chiaru alu Papei, alu Czarului au alu Sultanului: nu póte impune nici chiaru o adunare literaria

Ce va sa dica asta?

Ce sa dîcu alt'a, decatu ca, pede oparte e cu unu argumentu mai multu cá sa nu credemu in pro-feti'a: ca' ortografi'a va veni de sine prin consensulu universalu.

Nu o crede nici profetulu insusi, caci, déca D. Papiu in cursu de 11 ani n'a pututu veni cu sine insusi la consensu in respectulu ortografeii cu litere, cine sa crédia ca Domni'a sa, si cei ce stau la spa-tele lui Noi alu Dsale, voru puté vreodata a veni la ver-unu consensu nu dîcu universalu, ci macaru nu-

mai la invoirea despre care dadera unu esemplu frumosu si demnu de imitatu cei 8 membrii ai comisuni filologice in 1860 din Sibiiu. Caci invoire, cointelegere, consensuri, nu se potu face fora abnegatiune. A! e unu spectaclu demnu de ochii angeriloru a vedé pre mai multi ca 'si sopunu parerile individuali la o idee mai inalta dominante... Ero de alta parte: e o noua proba acést'a cumu cate odata chiaru si barbatii cei mai „insusiti“ cadu (eu nu voiu dice fora a demustrá: in ratacirile, ei) in neconsecencele (ce credu sa fi demustratu) cele mai mari, — candu nu se conducu de certe principia, ci de vanitatea — la móda cum se vede — a trece numai insusi de liberali per excellentiam! séu candu su apucati de moder'na mánia locale de a sci singuri tóte mai bine de catu toti, de a se crede fora studiu speciale a fi nascuti generali, nascuti ministrii etc. — nascuti si filologi.

De ce nu te indestulezi, Domnule Papiu, cu a culege laure pre teremulu istoricu, cu a culege laure pre campulu celu grasu alu jurisprudentiei, si sa lasi pre unu Cipariu sa meruiasca pre campulu celu sterpu alu filologiei romanesci si densulu bietu bine meritat'á cununa!

Brasiovu, 1. Decem. 1862.

G. J. Munteanu,
directoru gimn. si membru alu
comitet. Associatiuni literaria.

Domnisiórei Constanti'a Dunc'a.

Motto: „Ddieu te-a facutu dupa asemenarea sa!“

Cá stéu'a cea aurea, ce 'n diori de di 'n recóre,
Candu nóptea se resfira, straluce susu pe ceru,
Si ea prefaima díu'a cu-a sórelui splendóre:
Lumin'a via, dulce, de carea nuorii peru.

Asia esti tu Romana! in ast' epoca mare,
Candu dulcea natiune demustra unu progresu,
Si-o mengaia speranti'a de-o granda renviare,
Romanii se mai fia, cá-odata nume-alesu.

Romaaii cá-o planeta in cestu cuprinsu alu lumii
Facura calea scrisa de santulu creatoriu,
Acumu acést' planeta-o prefaima astronomii,
Cá iéra se rentórece in nimbu-i lucitoriu.

In nimbu-i lucitoriu! purtandu trabanti cu sine,
Ce-i léga cu taria, natur'a strinsu de ea;
Si nu-i minune dara, de si-astadi diei si dfae,
Cá in vechimea-apusa, in trensii s'ar vedé.

Fusesa dór' Minerv'a de alta lume, fiantia?
Si cine nu ar crede, cá geniu-i amurtitu,
A renviatu in tine? de-a dá lumii cred'ntia,
Cá spiritulu de dieime nu póte fi sterpitu!

Ah! las' acú Olimpulu, si vino 'n nóstr'a tiéra,
S'aprindi vestale focuri, si temple se redici, —
Cá Romulii natiunii, se nu mai suga féra,
Ci pepturi de Corneliu, cá astei, fiii mici!

Virtuti de ambe securi; feciori cu eroicia
Caractru si Constanti'a, la ori ce-i maiestosu;
Si sufletu nobile de fete cu taria, —
Su-a tierei si natiunii juvaeru pretiosu.

Sunt radiele splendide a planetei nationale,
Si nimbu-i lucitoriu; iér' Tu cá si o stea,
De-i dá unu focu la radie, in marea Ta chiamare,
L'apusu. — cá Vespr'a 'n séra, mai mandra te-i
vedé!

Logusiu 13/1. Decembre 1862.

Marienescu.

Consemnatiunea

Titl. DD. prenumeranti ai Gazetei Transilvaniei si Fóiei, din an. 1862.

(Chiaru si a celoru ce au prenumeratu si nómai pe cate una luna, 15 dile séu gratis).

A r a d u.

Antonovicu Dr. Stefanu, v. fiscalu.
Ardeleanu Joanu, invetiatoriu prim.
Bezcka.
Adamu Stefanu, notariu comunalu
Zadorlak

Bocusianu Moise, administr. par.
Kurtits (Banat).
Buday Joane, notariu, Kerúles.
Chirilescu Petru, adm. protopp. si
insp. scol., Ketegyháza.
Clerulu tin. romanu gr. n. u.

Comunitatea Campeni, Albacu.
Filimonu Nicolau.
Grozescu Moise, par rom. Batania.
Haica Georgiu.
Ivacovicu Procopiu, epp. gr. res.
alu diecesei Aradane etc.

Jonescu Lazaru, avocat.

Moldovanu Joane, notariu in Sambateni, Szabadhely.

Nicolescu Chirilu, Felniacn.

Popoviciu Joane, avocat.

Popu Teodoru, avocat.

Pap Zenobiu, par. rom. Paulis.

Popoviciu Alexiu, proprietariu, O. Sz. Anna.

Petrariu Joane, not. com, Pecica romana.

Ratiu Joane, protop rom. gr. reser.

Rusu Joane, catechetu prep. si ass. consist.

Radnianu Georgiu, mercatoru si proprietariu, Curticiu.

Romanu Mirone, protodiac., prof. de teologia.

Serbu Melentiu, disp. adiunctu de trib. com.

Sándoru Atanasiu, Dr. de med. si prf.

Stroea Petru, economu, Nagylak.

A b r u d u :

Adamoviciu Dionisiu, capelanu g. o.

Aricianu Petru, c. r. subsilveriu, Campeni.

Balint Simeonu, protop. rom. si cav. o. Franc. Josifu I., Rosia.

Boeriu Vasiliu si Nicolau, propr. Bosiota Vasilie.

Comunitati: Campeni, Bistra. comunitatea, Campeni. Ciertege Comunitatea, Campeni, Scarisoru. Comunitatea, Campeni Secatura. Comuna Sohodol.

Corchesiu Simeone, notariu mag.

Cocu Mihaile, proprietariu.

Corpade Joane, propr. de bai Rosia.

Cióra Joane, propr. de bai Rosia.

Cumanu Constantinu.

Czura Josifu, par., Bucium Siasu.

Catana Georgiu, Rosia.

Darabantu Joane.

Danciu Alesandru, propr. Buciumu.

Duca Basiliu, v. not. sedriei de comitatu.

Gruber Josifu, propr. de bai Rosia.

Galgotiu Alesandru, propr. de bai Rosia.

Harisianu de, Basiliu Popu, ass. de sedria Abrudbánya.

Heteu Nicolau, propr. de bai Rosia.

Henzel Simeonu, propr. de bai Rosia.

Hochmann Mihaile, negut., Rosia.

Henzel Sebastianu.

Ioanette Georgiu, notariu comunalu Campeni.

Magistratulu.

Mestécanu Nicolau, parochu rom. Rosia.

Muresianu Petru, Ponorelu.

Nicola Mateiu, notariu comit.

Négra, comuna.

Panorelu, comuna.

Popoviciu Absolonu, protopresv. gr. or. alu Zlatnei.

Petruzca Efremu, preotu romanu Ofenbánya.

Patritiu Rubinu, studiate de a 8. clasa, Campeni.

Presia Arone, cancelistu sedriei de comitatu.

Remetel Josifu, apotecariu.

Suciu Joane, capel. rom., Rosia.

Stupea Mihaile, neg., Rosia.

Stoia Nicolau, Dr. de medicina.

Tobias Dionisiu, ass. de sedria.

Tobias Alesandru, parochu rom. si protopopu onor.

Tataru Augustinu, neg., Rosia.

Teocu Joane, not. com., Campeni.

Telechi Sofia, negutiátore.

Vidra de josu, comuna

Vidra de susu, comuna.

Vlad Joane, not. com. Rosia.

Tipei Andreiu, preotu si ass. consist. Diécs, com. Aradu.

(Oprisiu Filipu, preotu si protopopu Calinesci.)

A l i o s i u.

Campianu Georgiu, preotu gr. cath Zabranu.

Popescu Porfira, ecomunu.

Popoviciu Petru, invet. rom.

A l b a - J u l i a.

Bogdanu Paulu, preotu rom. Micesci (Kisfalu).

Casina civile.

Dalianu Achimu, propr. Kisfaleu.

Duca Basiliu, c. r. canc. in disp.

Gaitanu Nicolau, asessoru. M. O.

Kerekes Paulu, par. rom.

Ignatu Nechta, k. k. Oberlieutenant im 50. Inf.Reg.

Moldovanu Joane, preotu rom. Ighiu

Nistoru Nicolau, not. com. Bucerdea.

Popu de Fogarasy Georgiu, propr. Oradea de josu.

Pipos Victoru.

Popu Jacobu, not. com. Bucerdea.

Stregianu Nicolau, preotu romanu Barabantiu.

Sandoru de Vistea Nicolau, c. r. locot. in pens. Orda de josu.

Severu Axente, cav. o. F. J. I.

Tomas Clemente, preotu romanu Stragea.

Tordasianu Alesandru.

A i u d u.

Barbu Nicolau, ass. de sedria. casin'a Aiudu.

Crisianu Josifu, ass. de sedria.

Ciorcea Simeone, not. Ponoru.

Castoreanu Jacobu, cooperatoru parochialu: Turdasu rom.

Fodoru Theodoru, preotu romanu Bagaulu ung.

Munteanu Basiliu, notariu com. Bageu. (Vá urmá).